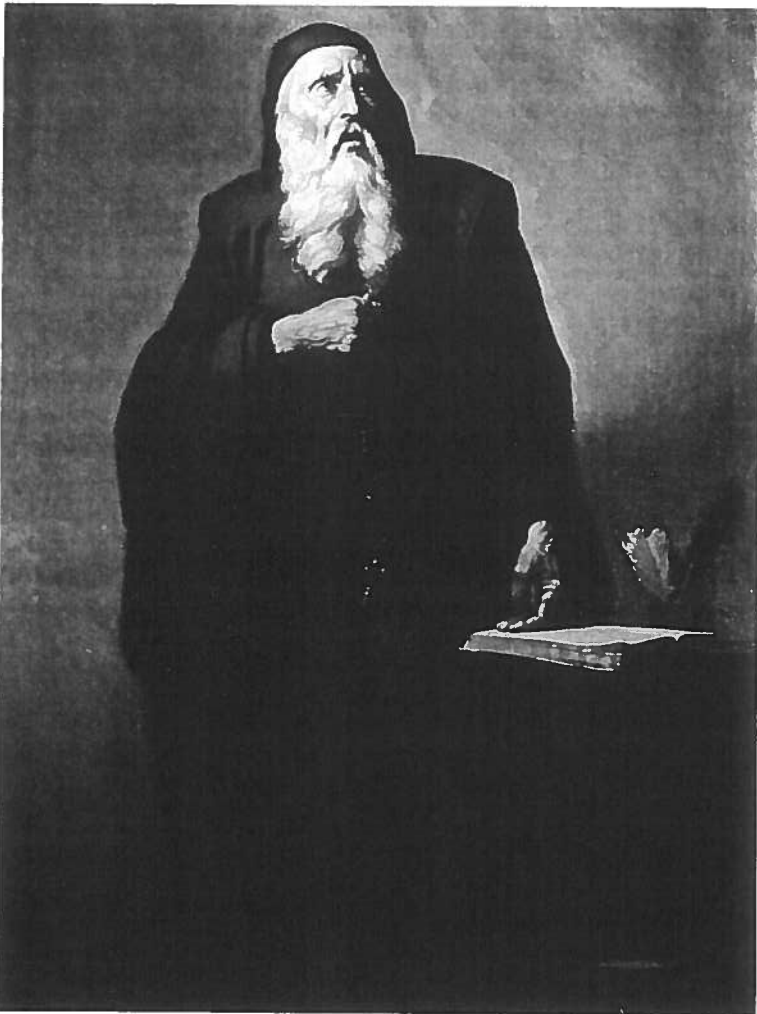

Els jueus en l'obra de Ramon Llull

▲ TEXT: DR. JAUME SASTRE MOLL, PROFESOR DE LA UIB | FOTOS: EL IRIS

Molts dels predicadors cristians del segle XIII contribuïren, en gran manera, a fomentar l'odi a les comunitats jueves, sobretot a partir de la dècada dels anys seixanta. Aquests eclesiàstics reiteraven, davant les masses de gent cristiana que congregaven, la perfídia jueva, exagerant la majoria dels estereotips neguitosos que millor els definien; segons ells els hebreus eren usurers, avars, cobdiciosos, covards, astuts ... conceptes que foren assumits per la majoria de la població. Aquests oradors tenien el ple convenciment de que l'única manera d'eradicar el mal que ells representaven, era fer fora les comunitats jueves asentades en els territoris ocupats pels cristians.

l'estudi de la Bíblia. Així doncs, el rei concedí a Ramon Llull un privilegi (30 d'octubre de 1299) que li permetia predicar a les proximitats de les sinagogues els finals de setmana, i durant aquells mateixos dies i els divendres a fora les mesquites, acompanyat de cinc prohoms ciutadans cristians.

Aquesta darrera decisió fou gràcies a una petició, realitzada en un poema dedicat a Sant Lluís de França (+ 1270) i a Jaume II el Just, en una obra escrita el 1299

puerils. En aquesta tasca també l'ajudà haver rebut el suport del dominic Ramon de Penyafort, fundador dels col·legits de Múrcia i Xàtiva, on s'impartien els estudis de les llengües orientals, entre elles l'hebreu.

Òbviament, el interès de Llull era fer-se oir per les dues comunitats (islàmica i hebrea). En aquesta llicència Jaume II esposava que els jueus que volguessin escoltar a Ramon podrien intervenir en el diàleg amb el savi, si ho creien convenient.

Home incansable, R. Llull destacava per la seva nova concepció de filosofar, que era concebuda a través d'un diàleg amb arguments, la major part enginyosos o puerils.

Així doncs, l'actitud de Llull amb la comunitat jueva fou diferent a la optada per la majoria dels seus coetanis. Intentà, com ho reflecteix a la seva obra, apropar-se a ells. Això fa que els seus escrits donin una visió dels jueus molt més realista, en descriure les seves experiències personals viscudes amb ells. Però en certes ocasions entra en contradicció amb idees anteriorment esposades. Aquests contactes amb els jueus pareix que tenia un clar objectiu. Sembla que la seva principal obsessió era apropar-se a ells per aconseguir convertir-los a la fe cristiana. En la majoria dels seus treballs busca els arguments adequats per poder-los esgrimir en discussions i diàlegs a mantenir amb els infidels. En aquest cas, com ell assenyala, la raó deu prevaler sobre els sentiments. De manera que el interlocu-

Els predicadors de les illes, per la seva part, aspiraven a captar la seva atenció i aconseguir la conversió dels infidels, amb el convenciment de que la veritat cristiana seria determinant. Amb la finalitat de promoure la conversió dels jueus, el rei Jaume I obligà els caps dels jueus i musulmans residents a l'illa (Mallorca) a assistir als sermons que realitzaven els predicadors.

Jaume II, per la seva part, demostrà també un gran interès per a que els jueus escoltessin la Paraula Divina, promulgada a través dels oradors, i resolguessin aquelles qüestions que els podia suggerir

(*Dictat de Ramon*) en la qual, a més de demostrar el veritable camí que han de seguir els infidels per trobar la veritat cristiana, pregava als sobirans que li permetessin exposar públicament la nova manera de debatre amb els infidels, per demostrar-les la Vertadera Fe. Llull també demanà el permís reial per a poder exercir aquella tasca missional a la ciutat de Barcelona. Com era d'esperar, la petició fou atesa satisfactòriament.

Home incansable, R. Llull destacava per la seva nova concepció de filosofar, que era concebuda a través d'un diàleg amb arguments, la major part enginyosos o

tor no s'ha de deixar arrossegar per les emocions, sinó limitar-se a donar una argumentació sòlida que permeti aconseguir l'objectiu final: donar una raó convincent de l'error del infidel.

Malgrat aquesta declaració de bones intencions de Lull i de considerar-los com uns iguals, en alguns judicis personals que escriu se deixarà influir pels esdeveniments polítics i socio-econòmics del moment, contant impressions desfavorables de la comunitat hebreaica.

És el cas de l'obra *Liber de acquisitione Terrae Sanctae*, on Lull assenyala que els jueus són ignorants per naturalesa, amb pocs coneixements científics, en comparació amb els musulmans, i poc donats a raonar. En aquesta obra, Ramon se refereix principalment a la població hebrea en general, excloent d'aquest judici als integrants de l'élite dominant. Aquest grup és considerat per ell com gent extraordinària, molt competent, preparada i amb una gran capacitat pel desenvolupament de les professions liberals. A aquests els té una certa consideració, ja que són els que amb més facilitat poden arribar a comprendre la Vertadera Fe, però també eren els que podien oposar una major resistència. Tot això fa pensar si possiblement mantingué una certa relació amb alguns d'ells, als quals degué enviar una còpia d'alguna de les seves obres.

El mètode emprat per Lull fou certament complexa i prudent; sabia que els jueus estudiaven el Talmud, i s'havien format amb l'estudi de la lògica i la filosofia grega. Uns coneixements que mereixien un tracte especial a l'hora de intentar convèncer-les d'abandonar la seva fe i acollir la Nova Llei. Així com ho diu, les discussions entre els dialogants s'havien de fonamentar en l'entusiasme, però amb un ponderat respecte (idea que aconsellà amb motiu del Concili de Vienne de 1309-1311, en la seva obra *Del Consili*).

Aquest respecte és evident en la seva obra *Llibre del gentil e dels tres savis* (escrita en àrab abans de l'any 1270) és una de les obres més importants escrites per Lull. I va ser traduït anys més tard al cas-

El mètode emprat per Lull fou certament complexa i prudent; sabia que els jueus estudiaven el Talmud, i s'havien format amb l'estudi de la lògica i la filosofia grega.

tellà, francès, llatí i hebreu. En aquest llibre narra el debat imaginari entre tres savis, seguidors cadascun de les tres religions (cristiana, jueva i musulmana) alhora de intentar convèncer a un gentil (és a dir, pagà), summament preocupat en trobar la Veritat. En ella, els tres avis decidiren que fos el jueu qui comencés primer a esposar les seves idees, ja que la seva creença era la més antiga.

Els que ens interessa més és l'exposició que fa el jueu sobre l'arribada del Messies, les virtuts jueves, els diferents punts de vista que tenen els seus correligionaris sobre la resurrecció, l'idea del Paradís i del Infern, i la manca d'escriptures religioses, entre altres.

Hi ha que dir que en l'obra lul·liana tots

els savis són tractats amb el màxim respecte, i el lector pot comprovar com els savis jueu i musulmà desenvoluparen els seus fonaments doctrinals de la seva pròpia fe, donant peu al gentil a fer preguntes, les quals eren respostes per cadascun d'ells. Malgrat tot, al final de l'obra, Lull no diu quina religió va escollir el gentil, ja que l'objectiu inicial era exposar els principis bàsics de les tres religions, deixant llibertat al pagà i al lector a escollir la creença que considerés més vàlida i vertadera. Aquí també queda patent un altre ideal de Lull: convertir els pagans al cristianisme.

En aquesta obra pareix que Ramon intenta donar una sobrada lliçó als clergues fanàtics, que no veien més enllà, ancorats en la seva pròpia fe, sense conèixer els aspectes bàsics d'altres religions. Ramon intenta argumentar la seva obra des de la imparcialitat, evitant ridiculitzar els musulmans

o els jueus, demostrant uns coneixements notables sobre les seves creences, un fet molt poc habitual en el clergat de la seva època.

En base als conceptes extrets de l'obra de A. Bonner, se constata que allò que Lull volia transmetre (capítol de *La creença dels jueus*) era que un jueu expliqués la seva versió de l'existència de Déu, la seva opinió sobre el Judici Final, la idea de la Glòria celestial i el Infern, la resurrecció .. amb extensos arguments. En la reflexió que fa el savi jueu, queda patent que els jueus creuen en Déu, però sense formular gran preguntes. Que Ell és summament savi i que fou qui atorgà al poblet elegit unes lleis que s'han de complir malgrat algunes són un tant contradictòries. També recull les queixes del savi hebreu quan diu que la Llei és dura, que estan privats de llibertat pels pecats comesos pels primers pares del judaisme d'aquí la seva certesa de que Déu enviarà el Messies, que els convertirà en lliures ara sotmesos a cristians i musulmans. La Resurrecció és un dels altres punts analitzats pel savi jueu, el qual la considera poc creïble i poc provable.

Malgrat el respecte assenyalat amb les tres religions, sorprèn trobar una obra com *Disputatio Raimundi Christian*

Homeri saraceni (escrita vers 1308) on relata un possible diàleg real que mantingué amb un dels acadèmics musulmans de la ciutat de Bugia; l'autor se deixa arrastrar pels seus propis judicis, abandonant la imparcialitat en els arguments, deixant patent la seva desaprovació respecte els jueus. Se mostra respectuós amb la religió, en considerar que el cristianisme té les seves arrels en el judaisme, i que sense les seves primeres passes no hagués estat possible conèixer la Vertadera Fe, però els seus arguments en contra dels jueus són contundents. Un fet semblant se dona en l'obra *Doctrina Pueril* de caràcter dogmàtica i dedicada als seus fills. En ella nomena a Moisès com un patriarca il·luminat, al qual Déu li revelà algunes qüestions transcendents, com la creació del món, l'existència d'Adam i Eva, i del Paradís ... però després els acusa de seguir unes altres lleis equivocades, rebutjant la Nova Llei (cristiana), que complementa l'antiga, de la mateixa manera que aquesta darrera és la base de la primera. La qüestió plantejada per Ramon és contestada en el *Félix de les Maravelles del Món*, on assenyala que els jueus segueixen les lleis primeres, però segueixen aferrats en les antigues creences, que els fa romandre en la servitud.

Llull valorava la capacitat dels jueus per interpretar, amb un llenguatge nou la Llei, la creació, la història, però no comprenia com amb tot aquests coneixements, els jueus fossin incapaços d'assolir la Trinitat i el cristianisme en general.

En la seva obra *De erroribus judeorum* (escrita en 1305), veiem com Llull argumenta un debat, amb uns cinquanta sermons, de com els jueus creuen tenir la veritat mitjançant la Llei mosaica, però estan equivocats.

En altres escrit sol fer referència als insults i blasfèmies que els jueus llancen contra Crist. En el *Félix*, sospita que la mort de Jesús era el principal motiu de la

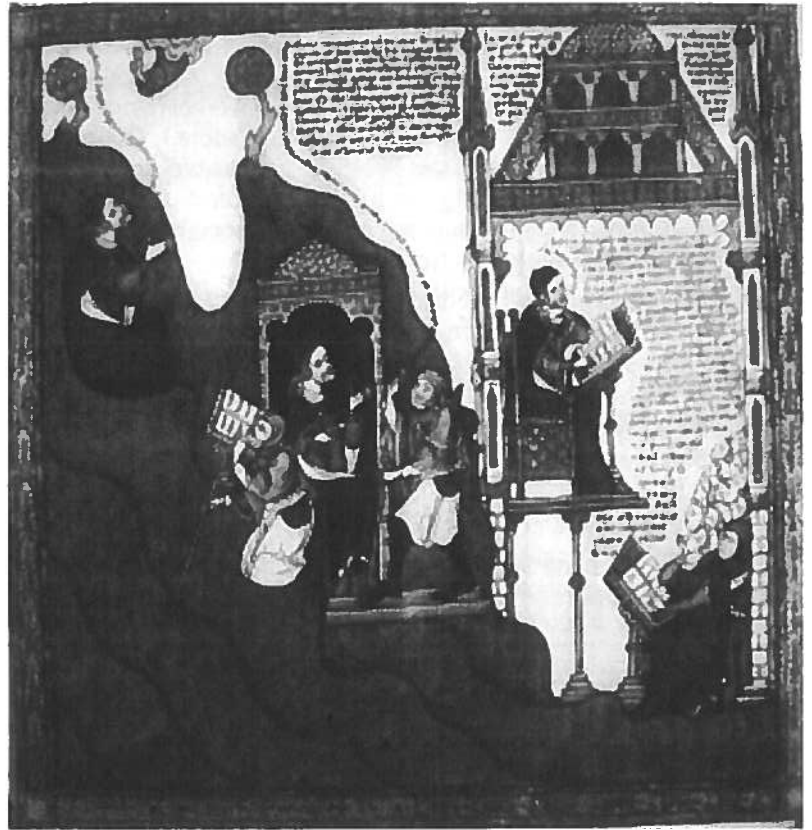
seva opresió a que estaven sotmesos. Aquest sentiment d'odi vers Crist fa que Llull el converteixi en el Messies.

Al final de la seva vida, a l'any 1312, escrigué l'obra titulada *Liber per quem poterit cognoscere quae lex sit magna et bona, magnis magna et magnis vera*, tractat apològic per l'ús de mercaders i navegants que sempre estaven en contacte amb jueus i musulmans, amb la intenció de donar arguments als cristians de poca cultura per tal de defensar la seva fe.

Finalment, malgrat que en les seves obres predomina una gran tolerància i un respecte a les altres creences, això no exclou que hi hagi propostes i idees que sorprenen. Una d'elles és quan assenyala amb rotunditat que el millor i òptim, per aconseguir la seva conversió, seria seure per la força els filllets dels infidels i educar-los amb idees cristianes perquè, una vegada adults i convençuts de la nova creença (cristiana), anessin pel món predicant a les comunitats hebrees i musulmanes l'error de les seves confessions.

A manera de conclusió

És evident que la postura adoptada per R. Llull respecte a la comunitat jueva és difícil de comprendre, perquè sempre resulta oscil·lant. Com a defensor de la religió cristiana (sense ser una persona ofuscada com altres), fou un personatge que fou influït pels esdeveniments del moment. Alguns dels seus escrits resulten ser contradictoris, i en altres manifesta una obsessió per convertir els infidels al

cristianisme, a manera de salvador. Sabem de certs contactes amb jueus de gran cultura, però hem de suposar que la seva possible amistat era "poc sincera", en el sentit de que per ell era una manera d'aconseguir la seva conversió.

També dir que Llull valorava la capacitat dels jueus per interpretar, amb un llenguatge nou la Llei, la creació, la història, però no comprenia com amb tot aquests coneixements, els jueus fossin incapaços d'assolir la Trinitat i el cristianisme en general. De fet, Llull creia, i deixà constància d'això, que els jueus vivien regits per unes lleis sense sentit, inútils i obsoletes per aconseguir la salvació i el perdó de Déu, cimentades en bases no vàlides i en part equivocades i incompletes, en no acceptar la Nova Llei.

A més, ressaltava alguns aspectes negatius dels hebreus. Diu que, malgrat predicar la humilitat en contra de l'orgull, era massa gran l'animadversió que sentien cap a Jesús. En tot això, no podríem dir que Llull fos un antisemita; però si apuntar que alguns dels seus raonaments resulten mancats de base i a vegades contradictoris.